

Zooma in på

7-9

del 2

Historia

Tina Ehnström-Backas • Marianne Stubbe



UTBILDNINGSTYRELSEN

Innehåll

| | |
|--------------------|---|
| Till läsaren | 8 |
|--------------------|---|

1



Europa efter första världskriget 10

| | |
|---------------------------------|----|
| Dåliga tider i Europa..... | 12 |
| Mellankrigstiden i Finland..... | 14 |
| Alkoholen skapar problem..... | 17 |

2



Mellankrigstiden i USA..... 20

| | |
|---|----|
| Det glada 20-talet..... | 22 |
| Medelklassen blir rikare..... | 24 |
| Den afroamerikanska kulturen blir populär | 26 |
| Ekonomisk kris | 28 |

3



Från demokrati till diktatur 32

| | |
|---------------------------------------|----|
| Demokrati och rösträtt | 34 |
| Fascismen och kommunismen sprids..... | 36 |
| Fascism i demokratiska länder..... | 39 |

4



| | |
|---|-----------|
| Stalins Sovjetunionen och Hitlers tredje rike..... | 44 |
| Stalins Sovjetunionen..... | 46 |
| Weimarrepubliken | 51 |
| Hitler griper makten..... | 53 |
| Hitlers tredje rike | 54 |

7



| | |
|---|-----------|
| De allierade vinner kriget | 96 |
| Krigets vändpunkter | 98 |
| Landstigningen i Normandie | 100 |
| Finland förlorar fortsättningskriget..... | 102 |
| Lapplandskriget..... | 105 |
| Världskriget tar slut i Europa..... | 105 |
| Kriget tar slut i Asien | 108 |

5



| | |
|---|-----------|
| Vägen till andra världskriget..... | 60 |
| Hitler bryter mot Versaillesfredens villkor | 62 |
| Hitler och Stalin ingår en pakt | 64 |
| Varför stoppade ingen Hitler?..... | 65 |
| Andra världskriget börjar..... | 67 |
| Sovjetunionen anfaller Finland..... | 69 |
| Finländarna försvarar sig..... | 71 |
| Finland förlorar vinterkriget..... | 74 |

8



| | |
|---------------------------------|------------|
| Krigets följder | 112 |
| Det totala kriget | 114 |
| Förenta nationerna..... | 116 |
| De skyldiga bestraffas..... | 117 |
| Världen efter världskriget..... | 120 |

6



| | |
|------------------------------------|-----------|
| Axelmakterna anfaller..... | 78 |
| Tyskland anfaller västerut | 80 |
| Tyskland anfaller Frankrike | 82 |
| Slaget om Storbritannien..... | 85 |
| Tyskland anfaller österut..... | 87 |
| Fortsättningskriget i Finland..... | 90 |
| Japan anfaller Pearl Harbor..... | 93 |

9



| | |
|---|------------|
| Brott mot mänskligheten..... | 124 |
| Krigets lagar | 126 |
| Arbetsläger och svält i Sovjetunionen | 126 |
| Judarna förföljs i Tyskland..... | 130 |
| Livet i koncentrationslägren..... | 131 |
| Förintelsens följder | 134 |
| Japan bryter mot krigets lagar | 136 |
| Koncentrationsläger i USA..... | 137 |
| De allierades brott under andra världskriget..... | 138 |

10



| | |
|---|------------|
| Kalla kriget – Sovjetunionen mot USA | 140 |
| Världen efter andra världskriget | 142 |
| Kommunismen sprids i Europa och Asien | 144 |
| Järnridån delar Europa..... | 146 |
| Kalla kriget | 151 |
| Livet i Sovjetunionen under kalla kriget | 153 |
| Livet i USA under kalla kriget | 154 |

11



| | |
|---|------------|
| Krig och konflikter under kalla kriget | 158 |
| Koreakriget | 160 |
| Kubakrisen..... | 162 |
| Uppror i folkdemokratierna | 163 |
| Vietnamkriget..... | 165 |
| Afghanistankriget | 167 |

12



| | |
|---|------------|
| Finland under kalla kriget | 170 |
| Finland efter andra världskriget | 172 |
| Finland lovar samarbeta med Sovjetunionen | 173 |
| Krigsskadeståndet..... | 175 |
| OS i Helsingfors..... | 176 |
| Kekkonens långa tid som president | 178 |
| Finland blir ett välfärdssamhälle | 180 |
| Mera fritid och nöjen..... | 182 |
| Finländarna flyttar..... | 183 |

13



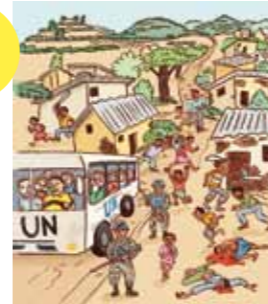
| | |
|---|------------|
| Kalla kriget tar slut | 186 |
| Sovjetunionen upplöses | 188 |
| Berlinmuren faller och Tyskland enas..... | 190 |
| Världen efter kalla kriget | 192 |
| Europeiska unionen enar Europa | 193 |

14



| | |
|---|------------|
| Från koloni till självständig stat | 196 |
| Länderna i Afrika och Asien under kalla kriget..... | 198 |
| Indien blir självständigt..... | 200 |
| Kriser och självständighet i Afrika..... | 202 |
| Mellanöstern | 203 |
| Arabiska våren..... | 206 |

15



| | |
|---|------------|
| Konflikter och framsteg | 210 |
| Kolonierna blir självständiga | 212 |
| Folkmordet i Kambodja..... | 213 |
| Folkmordet i Rwanda | 216 |
| Diktatorer tar över de forna kolonierna | 219 |
| Etnisk rensning i Jugoslavien..... | 220 |
| Bättre tider | 223 |

16



| | |
|--|------------|
| Kriget mot terrorismen | 226 |
| Vad är terrorism?..... | 228 |
| USA:s krig mot terrorismen | 230 |
| Kampen mot terrorismen fortsätter..... | 234 |

17



| | |
|---|------------|
| Världen under 2000-talet och i framtiden | 236 |
| Globalisering och ny teknik förändrar världen..... | 238 |
| Ekonomiska kriser | 241 |
| Kamp om makten i världen..... | 242 |
| Utmaningar i dagens värld..... | 246 |
| Hållbar utveckling | 248 |
| En bättre framtid | 249 |

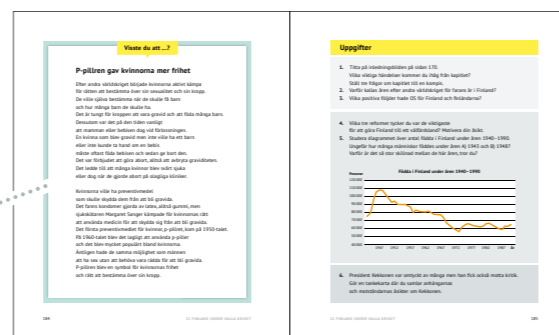
Till läsaren

Denna bok är skriven för dig som läser historia på årskurs 7–9 och den är en fortsättning på boken Zooma in på historia 7–9, del 1. Du får läsa om viktiga händelser i Finland och övriga världen under 1900-talet och i början av 2000-talet.

Denna bok är skriven på lättläst svenska. Det betyder att texten är skriven så att den ska vara lätt att läsa och lätt att förstå. Även denna bok har många ritade bilder och fotografier. För den som vill läsa lite mera finns det **Visste du att-rutor**.

I de rutorna finns extra information som kan göra att du förstår det du just har läst ännu bättre. Det finns också några **bonustexter** som berättar mer om avsnittet. Du kan också läsa i den historiabok som annars används i klassen.

Kapitlen börjar med en **inledningbild**. Titta på bilden. Diskutera med dina kompisar vad du tror att kapitlet kommer att handla om. Fundera också på vad du vet sedan tidigare som du kan ha nytta av när du läser det här.



Visste du att-ruta.



När du ser denna ikon så vet du att du kan få en bonustext av din lärare för att läsa mera om det aktuella temat.



Inledningbild.

Titta sedan på **tidslinjen** på följande sida så att du ser vilken tidsperiod som kapitlet berättar om.

När du har läst hela kapitlet finns det uppgifter att göra. I den första uppgiften ska du gå tillbaka till inledningssidan. Titta på bilden och repetera vad kapitlet handlade om genom att ställa tre frågor om kapitlet till en kompis. Rita in kapitlets viktigaste händelser på tidslinjen som finns på insidan av pärmen i slutet av boken.

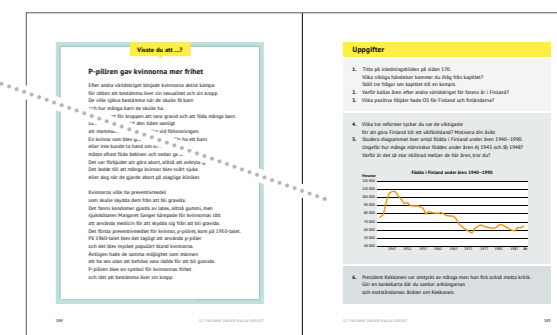
I boken finns tre slags **uppgifter**. Några uppgifter är sådana att du hittar svaret direkt i texten. För andra uppgifter behöver du tänka efter lite mer och kanske använda dig av sådant som du lärt dig i andra ämnen. Om svaret på uppgiften finns i en **Visste du att-ruta** är frågan utmärkt med ett asterisk *.

Vi hoppas att du har nytta av informationen i denna bok.

Författarna



Tidslinje.



Uppgifter.

Lärarhandledning:
<http://www.edu.fi/zoomainpahistoria>



1.

Europa efter första världskriget

Vad hände efter första världskriget?

I det här kapitlet får du läsa om hur det var att leva i Europa efter kriget.

Du får också läsa om Finland som fick sin första president och om lagar som man stiftade under denna tid.

VIKTIGA HÄNDELSE I KAPITEL 1

1918

Första världskriget tar slut

1918–1939

Mellankrigstiden

1919

Kaarlo Juho Ståhlberg blir Finlands första president

1919–1932

Förbudslagen i Finland

Dåliga tider i Europa

Första världskriget tog slut när vapenvilan började i november år 1918. Centralmakterna och de allierade skrev under fredsavtalet följande år. Man kallar tiden mellan första världskrigets slut och andra världskrigets början för mellankrigstiden.

Många soldater och civila hade dött i första världskriget. Därför saknade många familjer en pappa, en bror eller någon annan släkting. Dessutom hade många fabriker och hem blivit förstörda av bomber. Det ledde till att det var stor brist på mat och andra varor och butikernas hyllor var tomma. Dessutom blev många soldater arbetslösa när de återvände från kriget eftersom det inte fanns arbeten till alla.

Många kvinnor hade jobbat på fabriker med att tillverka ammunition, vapen och annat som soldaterna behövde vid fronten. När kriget tog slut behövde man inte tillverka sådant längre. Därför blev också många kvinnor arbetslösa.



Mamman Florence Owens fotograferad tillsammans med några av sina sju barn. För att få mat och pengar flyttade familjen från ställe till ställe där de kunde hitta jobb.

En del personer tyckte att kvinnorna inte skulle arbeta utanför hemmet efter kriget. De tyckte att kvinnorna skulle ta hand om sina hem, sina barn och alla släktingar som blivit sårade i kriget. Men kvinnorna ville ha kvar den frihet som de fått under kriget. Du får läsa mer om kvinnornas kamp för sina rättigheter i kapitel 3.

Miljontals människor dog av spanska sjukan. Det var en allvarlig och smittsam influensa som spreds över världen i slutet av första världskriget. Samhället erbjöd inget skydd för den som var sjuk eller fattig. Därför var den egna familjen tvungen att ta hand om den som hade det svårt.

Många människor i Europa levde under svåra förhållanden och var missnöjda med den dåliga ekonomin. Dessutom anklagade de sina kungar eller kejsare för att kriget hade förorsakat dem så mycket lidande. De ville ha nya ledare som lovade att deras liv skulle bli både bättre och lättare.

Efter kriget var människor missnöjda med fredsavtalet. I länderna som hade vunnit kriget tyckte många människor att deras land fick för lite ersättning av de länder som förlorat kriget. Men i länderna som hade förlorat kriget tyckte människor också att avtalet var för orättvist. Speciellt tyskarna var mycket missnöjda med fredsavtalet eftersom det straffade tyskarna mycket hårt.

Mellankrigstiden i Finland

Kaarlo Juho Ståhlberg blev Finlands första president år 1919. Hans viktigaste uppgift blev att förena finländarna som var splittrade i vinnare och förlorare efter inbördeskriget. Det gjorde han bland annat genom att benåda, alltså frige, röda krigsfångar. Man stiftade också en lag som tillät torparna att köpa den mark som de tidigare hade arrenderat, alltså hyrt, av en bonde eller en godsägare.

Ståhlberg tyckte att Finland behövde en ny armé efter inbördeskriget. De vita ville inte att de röda skulle få vara med i armén. Men Ståhlberg ansåg att alla finländska män skulle vara med och försvara Finland. Han införde allmän värnplikt. Det betyder att alla män måste göra militärtjänst. Ståhlberg införde också religionsfrihet, alltså rätten att själv bestämma över sin religion. Dessutom beslöt han att Finland skulle ha två nationalspråk, finska och svenska.

Ståhlberg tyckte att det var viktigt att alla barn i Finland skulle få gå i skola. Därför godkände han en lag om allmän läroplikt. Det betyder att alla barn har rätt att lära sig de saker som nämns i läroplanen. Till en början var läroplikten sex år och den började när barnet fyllde sju år.



Ståhlberg bestämde att alla barn i Finland skulle få undervisning. I skolorna fick eleverna också hälsovård. Här klipper skolhälsovårdaren håret på en pojke i en skola i Helsingfors.

Ståhlberg var Finlands president i sex år, från 1919 till 1925. Finlands andra president hette Lauri Kristian Relander och han var också president i sex år. Under Relanders tid som president fick Finland sin första kvinnliga minister. Hon hette Miina Sillanpää och jobbade som biträdande socialminister. En minister är en person som är medlem i regeringen och fattar viktiga beslut som gäller landet.



Miina Sillanpää var Finlands första kvinnliga minister. Hon var en aktiv politiker som arbetade för att de svaga i samhället skulle få det bättre.

Miina Sillanpää är mest känd för att hon arbetade för att de som hade det svårt i Finland skulle få det bättre. Sådana var bland annat föräldralösa barn och ensamstående kvinnor, alltså kvinnor som levde ensamma med sina barn.

År 1906 fick kvinnorna i Finland rätt att både rösta och ställa upp som kandidater i val. Samma år fick Finland sin första kvinnliga professor som hette Alma Söderhjelm. År 1907 ställde Miina Sillanpää upp som kandidat i lantdagsvalet och blev invald. Eftersom hon var en mycket uppskattad politiker blev hon invald fler gånger. Hon satt sammanlagt nästan fyrtio år i Finlands riksdag. Lantdagen bytte namn till riksdag år 1919 när Finland fick sin första egna grundlag.

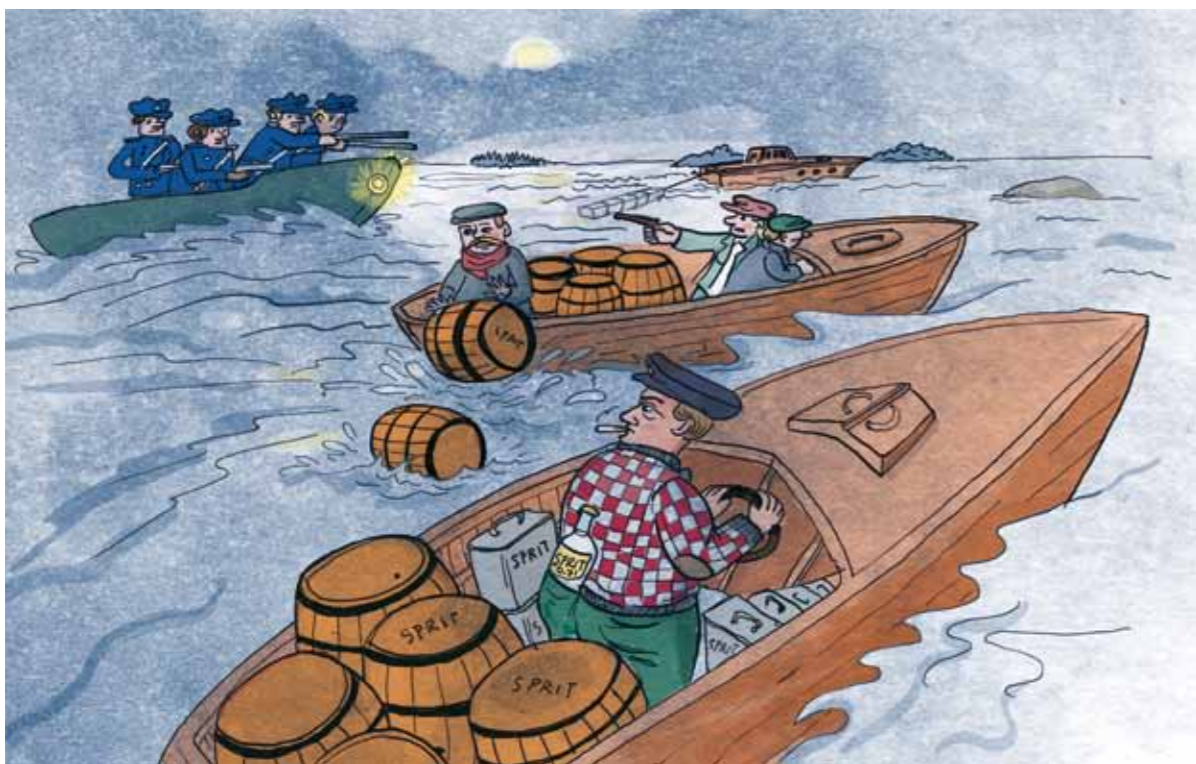
Alkoholen skapar problem

I början av 1900-talet började allt fler människor tycka att alkoholen skapade stora problem i samhället. Det var vanligt med bråk och slagsmål under veckosluten. Det hände att kvinnor och barn blev misshandlade av pappan i familjen när han druckit för mycket. En del personer köpte alkohol för hela lönen så att familjen inte hade råd med mat. Dessutom är det skadligt för hälsan att dricka för mycket alkohol.

Många människor tyckte att det här var dåligt för hela samhället. De ville förbjuda tillverkningen, försäljningen och användningen av alkohol. Därför blev allt fler personer medlemmar i olika nykterhetsföreningar.

Efter första världskriget var det många länder som beslöt att förbjuda alla alkoholhaltiga drycker. Sådana länder var bland annat Finland, USA och Norge. Lagen som förbjöd tillverkningen, försäljningen och användningen av alkohol i Finland kallades förbudslagen. Denna lag gällde mellan åren 1919 och 1932.

Under denna tid tillverkade många sin egen alkohol eller köpte av smugglare som förde in alkohol olagligt i landet. Den olagliga alkoholen var ofta starkare än den som sålts medan det ännu var tillåtet. Förbudslagen fungerade alltså inte som man tänkt. I stället blev problemen med familjevåld och slagsmål bara värre.



Smugglarna köpte tunnor med sprit från tyska och estniska fartyg. De förde spriten till land med båtar eller längs med isen på vintern.

Under de tretton år som förbudslagen gällde dog nästan dubbelt så många människor på grund av brott än under årtiondet efter att lagen ändrats. De som smugglade och sålde den olagliga alkoholen kunde dessutom bli mycket rika.

År 1931 fick folket i Finland delta i en folkomröstning för att besluta om förbudslagen skulle upphävas. Över 70 % av dem som röstade ville bli av med förbudslagen. I stället skulle ett företag som var ägt av staten få rätten att tillverka, importera och sälja alkohol. Företaget finns ännu i dag och heter Alko.

Uppgifter

1. Titta på inledningssidan på sidan 10. Vilka viktiga händelser kommer du ihåg från kapitlet? Ställ tre frågor om kapitlet till en kompis.
2. När inföll mellankrigstiden?
3. Varför var människorna i Europa missnöjda fastän kriget tagit slut?
4. Vad betyder begreppen
 - A) benåda
 - B) värnplikt
 - C) religionsfrihet
 - D) läroplikt?
5. Vem var Miina Sillanpää?
6. Vad var förbudslagen?
7. Föreställ dig att du lever under mellankrigstiden. Du lyssnar på två kvinnor som talar om de dåliga tiderna. Vad säger de till varandra? Dramatisera gärna samtalet tillsammans med en kompis.
8. President Ståhlberg ville förena finländarna. Ge exempel på tre lagar som skulle förena folket i Finland. Motivera också hur lagarna skulle förena folket.
9. Varför ville nykterhetsföreningarna förbjuda användningen av alkohol?
10. Under förbudstiden fanns det många personer som smugglade alkohol. Algot Niska var en mycket känd smugglare. Använd internet för att ta reda på mera om smugglarkungen Niska. Berätta också om hur han gjorde för att få tag på den förbjudna alkoholen och hur han kunde sälja den.